

- 13.История биологии с древнейших времён до начала XX века / Под ред. С. Р. Микулинского. – М.: Наука, 1972. – 563 с.
- 14.**Костюк Г. Г.** Андрей Тимофеевич Болотов. К 250-летию со дня рождения / Г. Г. Костюк // Юбилеи науки'1988. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 289–293.
- 15..Сельскохозяйственная биология / Д. Ф. Лихварь [и др.] // Развитие биологии на Украине. – Т. 1. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 350–373.
- 16.**Новотельнова Н. С.** К истории русской фитопатологии (А.Т.Болотов, 1738-1833) / Н. С. Новотельнова // Сб. работ Ин-та прикл. зоологии и фитопатологии. – М.-Л.: Госсельхозиздат, 1956. – Вып. 4. – С. 204–215.
- 17.Природознавство в Україні до початку XX ст. в історичному, культурному та освітньому контекстах. / Ю. В. Павленко, С. П. Руда, С. А. Хорошева, Ю. О. Храмов. – К.: Академперіодика, 2001. – 420 с.
- 18.**Рубцов Л. И.** Деревья и кустарники в ландшафтной архитектуре / Л. И. Рубцов. – К.: Наук. думка, 1977. – 272 с.

Надійшла до редколегії 28.10.2013

УДК:908(04)(477.74) «1855/1946»

О. І. Ісаєва

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ А. С. БОРИНЕВИЧА

Здійснено аналіз внеску в розвиток історичної науки одеського вченого-статистика, економіста і демографа, громадського діяча А. С. Бориневича, а також висвітлено зміст основних його історичних праць.

Ключові слова: А. С. Бориневич, історія, історія Одеси, Катерина II, Новоросія.

Осуществлена оценка вклада в развитие исторической науки одесского ученого-статистика, экономиста и демографа, общественного деятеля А. С. Бориневича, а также освещены основные его исторические труды.

Ключевые слова: А. С. Бориневич, история, история Одессы, Екатерина II, Новороссия.

The article performs the scientific and practical contribution to the development of historical science of Anton Borynevych, the distinguished statistic scholar from Odessa, the talented organizer and the head of statistical and demographic research. The content of his main historical works is highlighted.

Keywords: Anton Borynevych, History, History of Odessa, Ekaterina II, Novorossyya.

Вступ. Значну роль в розвитку особистості відіграють духовні категорії: мораль, релігія, наука, мистецтво, історія... Саме історія постає однією з найважливіших в системі гуманітарних наук, спрямованих на розвиток духовного світу людини, а істориками можна справедливо вважати не тільки фахівців зі спеціальною підготовкою, що цілеспрямовано займаються дослідженням історії людства, а й усіх інтелектуалів, які розмірковували про минуле в домодерно-

вий час, втілюючи протягом XIX – XX століть у своїх працях результати власних роздумів. Дані твори поставали гідним здобутком суспільства, хоча їх автори під час дослідження історичних питань нерідко спирались лише на свої здібності, досвід та потяг до вивчення минувшини. Тому не дивно, що завдяки цьому в межах практично всіх наук сформувався історичний дискурс [12]. Одним із таких істориків не за освітою, а за покликанням справедливо можна вважати одеського вченого-економіста, статистика і демографа, педагога та організатора статистичної служби, громадського діяча Антона Самійловича Бориневича (1855 – 1946) [1]. Його глибокі ґрунтовні дослідження з історії його рідного краю – Одеського регіону – заслуговують окремої уваги джерелознавців, адже вчений був не тільки ерудитом з різноманітними науковими інтересами, але й пристрасним патріотом рідного міста [14].

За думкою сучасного вченого-історика В. М. Хмарського, однією з особливостей Одеси став унікальний для міста культурний код, здебільшого сформований вже у модерновий час, тобто у час формування вітчизняної історичної науки. Саме тому наукові стандарти даного періоду було впроваджено в середовище міста, що динамічно розвивалося. Завдяки цьому історики Одеси швидко минали стадії «історичного письменства», «антикварної діяльності» у вітчизняній історіографії. Своєрідними «форпостами» одеської історіографії, тобто академічним середовищем істориків, постали Одеське товариство історії і старожитностей (1839), Новоросійський університет (1865), Одеська комісія краєзнавства (1923) [12]. Неодноразово порушувало питання історії й Імператорське товариство сільського господарства Південної Росії (1828), активним членом якого був і Антон Самійлович.

Внесок А. С. Бориневича в історичну науку розглядається здебільшого коротко дослідниками ОНУ ім. І. І. Мечникова [12], а також згадується в публікаціях родича вченого В. Гридїна [7, 16]. Однак в науковій літературі відсутній повний аналіз історичних праць дослідника. Тому дана стаття набуває актуальності, оскільки історичний аналіз є однією з яскравих граней всебічного дослідження Новоросійського краю, яке вчений проводив протягом усього свого життя.

Мета дослідження – аналіз наукового доробку А. С. Бориневича в галузі історії. Для досягнення мети автор поставив такі завдання: оцінити внесок вченого у розвиток історичної науки; висвітлити зміст його основних історичних праць. Об'єкт статті – історія Новоросійського краю, а предметом статті виступають наукові дослідження А. С. Бориневичем історії Новоросії.

Одним з найбільш вагомих історичних досліджень вченого можна справедливо вважати його нарис «Імператриця Катерина II. Новоросія і Одеса», присвячений знаменитій російській імператриці, яка зробила значний внесок у розвиток Одеського регіону. Даний історичний твір вийшов з друку у 1896 році у вигляді прекрасно ілюстрованого видання в твердій палітурці. На початку твору А. С. Бориневич подає короткий опис життя Катерини під час царювання Єлизавети Петрівни, особливо наголошуючи на процесі самовдосконалення майбутньої імператриці, характеризує її підхід до вирішення державних проблем, наводить розпорядок дня, якого зазвичай дотримувалась Катерина II і в якому багато часу відводилось на роботу і читання. Вчений визначає її як вкрай помірну в побуті людину, наводить найбільш властиві риси її характеру, підкреслює її внесок у вітчизняну науку і культуру як мецената, що була покровителькою вчених та письменників. Більше того, крім маси листів

імператриця писала історичні твори, повісті, казки, п'єси, а також була складачем підручників для власних онуків [4].

А. С. Бориневич зазначає, що перші роки царювання Катерини II були особливо скрутними, оскільки однією з найбільш важливих справ, які вона здійснила, зійшовши на престол, стало реформування законів, котрі не переглядалися ще з часів Олексія Михайловича. Вчений робить вкрай позитивну оцінку її «Наказу Комісії про складення проекту нового Уложення», роботі організованої імператрицею «Великої комісії», а також іншим законодавчим актам, що регулювали внутрішній устрій держави (зокрема, «Установи для управління губерніями», «Дарована грамота містам»). Він також підкреслює внесок Катерини II в розвиток народної освіти. Так, «Наказами громадського піклування» імператриця доручила кожній губернії відкрити народні школи, більше того, вона розробила спеціальні законодавчі акти («Статут народним училищам у Російській імперії»), а також створила спеціальні установи (Комісія народних училищ, Вчительські семінарії) для реформування освіти в Російській імперії. Саме під час правління Катерини II було відкрито низку спеціалізованих училищ (артилерійське, інженерне, комерційне, гірниче), Академію мистецтв, Російську академію наук, засновано публічну бібліотеку.

За часів Катерини II отримала суттєвий поштовх до розвитку справа допомоги бідним. Імператриця заснувала Виховний дім для сиріт в Москві та Петербурзі, а після видання «Установ про губернії» допомога незаможним організовується по всій Росії, пише А. С. Бориневич. Він також доводить, що у сфері реформування охорони здоров'я Катерина II не боялася дотримуватися новітніх методик і розробок вчених-медиків.

Учений, крім того, відзначає її піклування про розвиток торгівлі та промисловості в державі, про підвищення кваліфікації спеціалістів та управлінців за кордоном. Показовим є також і те, що імператриця за допомогою вельми продуманої послідовної зовнішньої політики суттєво зміцнила значення Росії на світовій арені мирними та військовими методами, укріпила та захистила Балтійське узбережжя, повернула литовські, білоруські та українські землі, придбала Новоросійський край та затвердилася на Чорноморському регіоні [4].

В наступному розділі даного історичного нарису А. С. Бориневич робить оцінку внеску Катерини II, а також князя Григорія Потьомкіна у розвиток економіки Новоросійського регіону. Перш за все, вчений дослідив історичні відомості про землі, які згодом отримали назву Новоросія, охопивши часи Київської Русі, розквіт та занепад запорізького козацтва, велич Петра I, та проаналізував географічні особливості. Також А. С. Бориневич висвітлив значення постаті князя Потьомкіна в житті імператриці, змалював його психологічний портрет, при цьому підкреслив, що, оцінивши значення земель майбутньої Новоросії, князь розпочав їх благоустрій: переселяв казенних та економічних селян та розкольників до Новоросії, будував фабрики, сприяв вирощуванню шовковиці, винограду. Вчений наводить історичні відомості про появу та швидкий розвиток міста Херсон, про побудову Катеринослава, Миколаєва, а також про заснування міста Одеси.

Присутній в даному історичному нарисі й опис великої подорожі Катерини II Півднем Росії та Кримом. При цьому А. С. Бориневич характеризує Русько-турецькі війни за часів правління Катерини II як ключові за значенням війни між Російською та Османською імперіями перш за все заради отримання виходу до Чорного моря. Вчений підсумовує: велика заслуга Катерини II полягала у тому, що

вона змогла передбачити значення Новоросійського краю для Російської імперії, адже родючі землі Півдня Росії не тільки задовольняли хлібом себе та прилеглі території, а й також держави Західної Європи, які мали потребу в зерні [4].

Заснуванню та розвитку міста Одеси А. С. Бориневич присвятив окремий розділ. Він проаналізував історичні відомості відносно територій майбутньої Одеси, висвітлив процес розбудови міста, дослідив значення постаті засновника і першого градоначальника Одеси російського адмірала Йосипа де Рібаса, який перетворив містечко Хаджибей на розвинений військово-торговельний порт на Чорному морі. Вчений описує процес влаштування гавані та заселення міста. Загальний план міста був затверджений Катериною II в травні 1794 року, саме ця дата вважається роком народження міста, хоча назву «Одеса» воно отримало лише у січні 1795 року, при цьому А. С. Бориневич наводить найбільш ймовірні теорії щодо обрання саме цієї назви для міста. Він також описує основні події новоствореного міста, висвітлює значення привілеїв, дарованих Катериною II для швидкого розвитку Одеси, наводить основні статистичні дані, що характеризують перші роки існування міста.

Вчений підбиває підсумок, що зі смертю засновниці Одеси та справжньої її покровительки Катерини II у 1796 році місто переживає нелегкі часи, коли закриваються деякі міські установи і навіть припиняється будівництво порту, однак дана ситуація мала характер тимчасового явища. Спадкоємці великої імператриці добре усвідомлювали значення для Російської імперії Чорноморського узбережжя, і зокрема Одеського порту, тому місто завдяки природним перевагам над іншими містами Новоросійського краю має більш високі темпи розвитку, до свого сторіччя стає четвертим за величиною містом Російської імперії з кількістю населення 350 тис. чол. Тому не дивно, що одесити, пам'ятаючи вагомий внесок імператриці в заснування міста, вшанували пам'ять Катерини спорудженням пам'ятника великій імператриці [4].

Авторству А. С. Бориневича належить ще один твір, присвячений Новоросії в період царювання Катерини II – нарис «Новоросія в царювання Імператриці Катерини Другої», який було читано вченим на засіданні Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії 19 листопада 1896 року. Даний твір він приурочив до сторіччя з дня смерті Катерини II, вчений справедливо вважав, що історія царювання великої імператриці тотожна історії розвитку Новоросійського краю, підкреслюючи, що більшість істориків надавали внеску Катерини II у розвиток регіону безпрецедентне значення. Під час написання вищезгаданого нарису А. С. Бориневич користувався матеріалами досліджень А. Скальковського, А. Маркевича, Г. Афанасьєва, О. Брикнера, Л. Падалки та інших дослідників історії Новоросії [5].

Першу частину доповіді вчений присвятив характеристиці географічних особливостей, а також огляду історичних відомостей про Новоросію. А. С. Бориневич розглянув історію земель Півдня Росії за часів стародавнього світу, Київської Русі, більш детально Козаччини (з переліком та описом земель, характеристикою сільського господарства, побуту запорожців та звичайних селян). Дослідник особливо наголошує на власному висновку, що запорожці не були бродячими розбійниками, які хазяйнували на пустельних краях Південної Росії, як раніше вважалося. Підкріплюючи свої доводи спогадами француза Пейсонеля, він стверджує, що запорожці відігравали важливу роль в економічному і культурному розвитку регіону: займалися землеробством, обробкою соляних озер, пере-

везенням товарів, охороною караванів. Крім того, вчений має і власне пояснення закінчення епохи українського козацтва. За словами Антона Самійловича, поки запорожці знаходилися на межі російської держави, вони слугували надійним оплотом, що стримував нашість турок і татар, і в цьому було їх глибоке значення для країни. Однак після Турецьких війн кордони держави пролягли набагато далі від Запоріжжя, тому козацтво вже не в змозі було нести своєї колишньої служби. «Історична роль його була зіграна, дні Запоріжжя були полічені», пише автор. А. С. Бориневич, крім того, також дає характеристику поселенням сербів, що населяли Новоросійські землі, описує побут кримських та ногайських татар. Згадує він і землі, що знаходилися у різні часи у володінні Туреччини.

В наступному розділі даного історичного нарису А. С. Бориневич дає оцінку діяльності Катерини II, спрямованої на розвиток Новоросійського краю. Вчений зазначає, ще Петро Перший та Єлизавета Петрівна надавали південним землям особливого значення. Катерина Велика в цьому плані прекрасно розуміла своїх попередників, тому твердо вирішила затвердитися на Чорноморському узбережжі, крім того, вона передбачала значення Новоросійського краю в майбутньому. Дослідник також розкриває роль постаті князя Григорія Потьомкіна, не маючи за потребу зосереджуватися на характеристиці князя як містобудівника, А. С. Бориневич акцентує увагу саме на внеску діяча в економічний розвиток регіону, він наводить перелік усіх найважливіших здійснень князя: будівництво заводів, запровадження садівництва, городництва, виноградарства, шовківництва, розведення лікарських рослин, сприяння сплаву лісів Дніпром, догляд та вирощування лісів, тощо. Особливо звертає увагу на себе той факт, що вчений, аналізуючи внесок Катерини II та князя Потьомкіна в процес становлення Новоросійського регіону, проводить чіткі паралелі між ключовими історичними подіями та етапами розвитку промисловості [5].

А. С. Бориневич описує також у даному історичному нарисі і процес заселення Новоросії. Так, не лише малоросійське населення, а й іноземці залучалися в поки що пустельний регіон за допомогою різних пільг. Розкольники і збігли особи також легко знаходили тут притулок, а безоплатне роздавання якісних чорноземів начальницьким особам сприяло залученню в регіон аристократії. Крім того, вчений здійснив ґрунтовний демографічний аналіз руху чисельності новоросійського населення. Спираючись на джерела статистичної інформації 1773 – 1797 років, А. С. Бориневич дослідив динаміку зміни чисельності населення, навів основні показники сільськогосподарської статистики, оцінив результати торговельної діяльності портів міст.

Вчений підкреслює, що основною метою написання його історичного твору стало саме висвітлення внеску Катерини II в становлення Новоросійського регіону, тому він не вдавався до аналізу подальшого розвитку краю, але вказував на всі передумови цього розвитку. Він підсумовує, що саме завдяки управлінським здібностям імператриці Новоросійський край допоміг цілій імперії наблизитися до Чорного моря, встановити більш тісні торговельні відносини з іншими державами, тим самим посилити значення Росії як в політичному, так і економічному відношенні [5].

Ґрунтовним історико-бібліографічним дослідженням по праву вважається праця А. С. Бориневича «Систематичний показник статей, заміток, протоколів, звітів та ін., що поміщені в «Листках» і «Записках» Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії з 1830 по 1894 р.» Дане дослідження

всєбічно відображає історію за вказаний період Товариства сільського господарства Південної Росії (ТСГПР) – найстарішого сільськогосподарського товариства Російської імперії, яке було засновано у 1828 році в Одесі з ініціативи графа М. С. Воронцова. Основне завдання товариства полягало у сприянні розвитку сільського господарства на Півдні Російської імперії. У вступі А. С. Бориневич, здійснивши воістину величезну та кропітку працю з обробки усієї документації та друкованих джерел Товариства, живою мовою висвітлює процес заснування ТСГПР, появу його видань, наводить перелік редакторів, аналізує витрати на видання «Записок», а також ділиться своїми враженнями, які він відчував під час складання даного показника протягом декількох місяців. Так, вчений писав, що послідовно, рік у рік знайомлячись зі змістом “Записок” з часу заснування Товариства, він проникався глибокою повагою до тих дослідників сільськогосподарської науки, які поступово, але постійно несли свою працю, свої знання і досвід на користь суспільству. Незважаючи на те що деякі статті сучасники можуть вважати застарілими і у результаті нових наукових відкриттів навіть наївними, члени ТСГПР опрацювали багато питань не тільки з галузі сільськогосподарської науки, але й з економіки, статистики, географії, історії та ін. Складаючи список авторів видань Товариства, вчений зазначив, що над статтями часто трудилися цілі родини дослідників: «Син змінював батька. Скажемо більше – онук друкував свої статті на сторінках журналу в тому ж розділі і з того ж питання, що і його дід» [6].

Крім того, вчений підкреслив, що за «Записками» майбутні історики зможуть відновити багато аспектів історії сільськогосподарської науки взагалі, сільськогосподарської культури суспільства, а також історії становлення та розвитку сільського господарства в Новоросійському краї.

Отже, праця вченого, присвячена історії Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії, складається зі структурних частин, в кожній з яких А. С. Бориневич згрупував статті і матеріали видань Товариства за загальною тематикою: розділ, в якому згруповані результати діяльності ТСГПР – протоколи засідань, розпорядження та звіти; інформація про інші сільськогосподарські товариства; розділ про сільськогосподарську освіту; глави, що містять статті, присвячені загальній інформації про сільське господарство взагалі, клімат і метеорологію, водопостачання, ґрунт та його обробку, обробіток хлібних і промислових культур, лувківництво і травосіяння, садівництво, городництво, баштанництво, виноградарство, виноробство, лісництво; розділи з інформацією про публікації з питань ворогів та хвороб рослин, сільськогосподарських механізмів, тваринництва і ветеринарії; глави, що містять опис місцевостей та окремих господарств, дослідних полів і станцій. Крім того, вчений згрупував в окремі розділи статті, присвячені економічній, торговельній, архітектурній, історичній тематикам, технічному виробництву, а також інформації про з’їзди, виставки, нагороди, біографії, некрологи. Для зручності користування “Систематичним покажчиком...” А. С. Бориневич сформував у ньому розділ бібліографії, а також алфавітний покажчик прізвищ усіх авторів, які писали статті для друкованих видань Товариства [6].

Суттєвим внеском в історію Одеського краю є «Новоросійський календар» - спеціальне довідкове видання, що відображало рівень розвитку краю на той час. Календар дійсно вважався сучасниками кращим вітчизняним виданням подібного роду, що активно поширювався на теренах усієї Російської імперії,

а також відігравав ключову роль в розвитку історичного краєзнавства Причорноморських територій та Криму, а крім того, популяризації знань про регіон. «Новоросійський календар» виходив з друку з 1821 по 1893 рік з перервами. Два випуски з них (за 1893 та 1894 роки) вийшли безпосередньо під редакцією А. С. Бориневича, який на той час був головою статистичного комітету [10, 11]. Так, редакція «Новоросійського календаря» провела масштабну роботу зі збору довідкової інформації, підготовки та рецензування статей, листування з численними інстанціями з приводу розміщення інформації, а також пересилання вже надрукованих видань [8]. «Новоросійський календар» А. С. Бориневича містив такі структурні розділи: довідкова календарна інформація загального характеру, у тому числі перелік свят (як державних, так і різних релігійних конфесій), астрономічні відомості, вічний календар; дані про імператорську родину, загальні географічні та метрологічні відомості, залізничний довідник, тарифи на перевезення різними видами транспорту; судовий розділ, статистичну інформацію щодо Новоросійського краю; адресні дані установ Одеського градоначальства, Херсонської, Таврійської, Бессарабської, Катеринославської губерній, православних епархій, земського відділку, учбового, військового округу міста [10, 11]. Вчений особисто написав до «Новоросійського календаря» статті «Статистика Новоросійського краю», а також «Перепис Одеси 1 грудня 1892 року» [2].

А. С. Бориневич був причетний до створення ще одного історичного твору – публікації спогадів про стару Одесу його батька Самійла Гавриловича Бориневича, що увійшли до збірника статей «З минулого Одеси», складеного Л. М. де Рібасом та виданого у 1894 році Г. Г. Маразлі. Вчений записав і відредагував спогади свого 84-річного батька, який через непомірно важку кріпацьку працю у 1831 році втік з Подолу та подався до Одеси. В ті часи в народі побутувала думка про Одесу як про місто великих можливостей, тому не дивно, що в двадцятих роках XIX століття багато кріпаків подавались до Одеси в пошуках кращого життя. Прибувши до міста, молодий Самійло розпочинає дрібну комерційну діяльність і згодом одружується з одеською міщанкою грецького походження [7].

С. Г. Бориневич у своїх спогадах про ранню Одесу пояснює причини влаштування Наришкінського узвозу в 1834 році, описує первинне планування міста та характер перших будівель, розповідає про події, що відбувалися на нинішній Театральній площі, згадує зовнішній вигляд морського узбережжя, першу міську гавань, а також розташування улюблених купалень перших одеситів. Самійло Бориневич описує механізм завантаження зерна в порту, наводить перелік товарів, що ввозилися до Одеси. Крім того, він згадує першу огорожу міста – товсті просмолені канати на стовпах, а також канали вздовж вулиць. Торкається Самійло Гаврилович і рівня цін, відзначаючи дешевизну товарів та послуг. Описує також сферу освіти молодого міста: приватне викладання, школи грамотності, лицей, міське дівоче та пізніше повітове училища. Народних училищ тоді ще не було відкрито. Розповідає він і про устрій міської влади, судів, а також нагляд за порядком, при цьому навіть торкається явищ корупції, що вже тоді мали місце серед представників влади [9].

Існував і повністю завершений, але, на жаль, так і не надрукований, а згодом загублений історичний твір А. С. Бориневича під робочою назвою «Історія населення м. Одеси з часу його заснування» [3]. Дане історичне дослідження готувалося вченим до 150-річчя Одеси, коли адміністрацією міста було поставлене питання про ювілейне видання до круглої дати на зразок того, що було над-

руковано у 1894 році міською думою («Одеса 1794–1894»). Тоді одним з авторів, а також секретарем редакційного комітету був А. С. Бориневич (його розділ «Благодійність» також містив ґрунтовний історичний аналіз благодійності монархів, а також різних установ та організацій в Росії [13]). Тому не дивно, що досвідченому вченому-демографу, який здійснив близько десяти переписів населення міста, було доручено написати дослідження з історії населення Одеси. За даними особової справи вченого, у 1944 році вищезгаданий твір знаходився в роботі [3]. А з «Нарисів історії» ОНЕУ дізнаємося, що виконати це завдання вчений не зміг через раптову смерть [14]. Однак рідні вченого стверджують, що Антон Самійлович не тільки закінчив своє історико-демографічне дослідження, але й відправив його до редакції майбутнього видання [15]. За словами родича вченого Володимира Гридіна, Антон Самійлович поставився до роботи над дослідженням з усією відповідальністю, в його архівних матеріалах зберігалося більше десяти варіантів подальших розробок з історії міста і характеристики його населення, які мали відбиток нинішніх роздумів про часи, що їх застав вчений, включаючи епоху комунізму і НЕПу [16]. Та все ж останній науковий твір вченого так і не вийшов з друку. Не залишилося і рукопису, який разом з іншими особистими документами і архівом А. С. Бориневича загубився після продажу будинку родини Бориневичів [15].

Таким чином, зважаючи на дійсно вагомий історичний дослідження, зазначимо, що Антон Самійлович Бориневич справедливо належить до вчених-істориків, які активно сприяли розвитку історичної науки в регіоні. Так, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова у своєму енциклопедичному виданні «Одеські історики» присвятив вченому окрему статтю. Колеги, родина і друзі дослідника пам'ятають його як сміливу, патріотично налаштовану людину, який самовіддано любив рідне місто, а також присвятив йому свої нестандартні за широтою поглядів дослідження [14]. Сам же Антон Самійлович надавав історії особливого значення серед суспільних наук, тому природно, що і своїм дітям він прищеплював любов до вітчизни та потяг до вивчення і збереження її історії. Старша дочка вченого Зоя Антонівна Бориневич-Бабайцева стала відомим пушкінознавцем та істориком літератури, прославилася ґрунтовними та нестандартними дослідженнями життя та творчості О. С. Пушкіна [12]. Людмила Антонівна Бориневич (в заміжжі Борщевська) з успіхом викладала історію та філологію в одеських вузах і гімназіях [15]. Як бачимо, Антон Самійлович Бориневич та його родина зробили вагомий внесок у вивчення історії не тільки Новоросійського краю, але й держави взагалі.

Бібліографічні посилання

1. А. С. Бориневич // Одесский листок. – 1915. – № 56. – С. 2.
2. Антон Самойлович Бориневич. По случаю 40-летия его научно-педагогической и общественной статистической деятельности // Стат. бюл. – 1923. – № 3–4.
3. Архів Одеського національного економічного університету. – Ф-Р-5519, оп. 2л, спр. 3
4. **Бориневич А. С.** Императрица Екатерина II. Новороссия и Одесса (Общедоступный очерк) / Антон Самуилович Бориневич. – Одесса: тип. Высочайшее утверж. Южно-Русского О-ва Печатного Дела, 1896. – 45 с.
5. **Бориневич А. С.** Новороссия в царствование Императрицы

Екатерины Второй / Антон Самуилович Бориневич. – Одесса: «Славянская» тип. Н. Хрисогелос, 1897. – 16 с.

6. **Бориневич А. С.** Систематический указатель статей, заметок, протоколов, отчетов и проч., помещенных в «Листках» и «Записках» Императорского Общества Сельского Хозяйства Южной России с 1830 по 1894 г. / Антон Самуилович Бориневич. – Одесса: «Славянская» тип. Н. Хрисогелос, 1895. – 130 с.

7. **Гридин В.** Літописці нашого краю / В. Гридін // Комсомольська іскра. – 1969.– № 94 (4180). – С. 2–3.

8. ДАОО. – Ф-16, оп. 124. спр. 8901

9. Из прошлого Одессы. Сборник статей / под ред. Л. М. де Рибаса. – Одесса : тип. Л. Кирхнер, 1894. – С. 96–103.

10. Календарь Новороссийский на 1893 год / Под ред. А. С. Бориневича. – Одесса, 1892.

11. Календарь Новороссийский на 1894 год / Под ред. А. С. Бориневича. – Одесса, 1893.

12. Одеські історики. Том I (початок XIX – середина XX ст.). – Одесса : «Друкар. дім», 1894. – С. 63–66.

13. Одесса, 1794 – 1894 : издание городского общественного управления к столетию города. – Одесса, 1895. – С. 1–64, 705–780.

14. Одеський державний економічний університет. Нариси історії / В. П. Бородатий, М. О. Скрипник, В. Д. Граждан, О. С. Редькін. – Од. : АТЗТ ІРЕНТГ, 2000. – 268 с.

15. Спогади Н. В. Гридіної про членів родини А. С. Бориневича // Особистий архів Н. В. Гридіної.

16. Статистик Бориневич // Вечер. Одесса. – № 202 (4537). – 31 авг. 1988. – С. 3

Надійшла до редколегії 15.10.2013

УДК 61(477):615.849.1

Т. О. Кисільова

Дніпропетровська медична академія

ВІТЧИЗНЯНІ ВЧЕНІ НА II МІЖНАРОДНОМУ КОНГРЕСІ РАДІОЛОГІВ: СТОКГОЛЬМ, 1928 РОКУ

Досліджено основні питання, розглянуті на II Міжнародному конгресі радіологів, що відбувся в Стокгольмі у 1928 році. Вперше визначено склад української делегації, наведено портрети всіх вітчизняних вчених-рентгенологів, присутніх на конгресі, з'ясовано їх участь у роботі форуму.

Ключові слова: історія розвитку медичної рентгенології в Україні, II Міжнародний конгрес радіологів, історія дозиметрії.

Исследованы основные вопросы, которые рассматривались на II Международном конгрессе радиологов, проходившем Стокгольме в 1928 году. Впервые определен состав украинской делегации, приведены портреты всех отечественных

© Т. О. Кисільова, 2014